

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია
ქუთაისის აკად. ნ. ბერძენიშვილის სახელობის
სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი

ქუთაისის მუზეუმის მასალები
კრებული
IX-X

ქუთაისი
1998

ლია გაბუნია

ნესტორ გოჭაძის პირველდაწყებითი ოთხწლიანი სასწავლებელი ქუთაისში

ბურჟუაზიულ-მონარქიული წყობილების პირობებში, ქუთაისში, და საერთოდ საქართველოში, დაბალი ფენებიდან გამოსული ახალგაზრდობის განათლების მიღება დიდ სირთულეებთან იყო დაკავშირებული. სწავლა-განათლებიდან მოწყვეტას ქართველი საზოგადოებისათვის დიდი ზიანი მოჰქონდა.

„მეფის რუსეთის კოლონიალური პოლიტიკა საქართველოში სახალხო განათლების დარგში, — წერს ნ. პაპავა, — ყველაზე უფრო ნათლად და აშკარად სწორედ მის ადგილობრივი ენებისადმი დამოკიდებულებაში მჟღავნდებოდა“.¹

რუსეთის იმპერიული ხასიათი, არსებითად, არც შემდეგ შეცვლილა. პირიქით, ამ მიმართულებით მისი პოლიტიკა კიდევ უფრო აგრესიული გახდა, ამის ცხადი დადასტურება იქნება თითქოს დროსა და სივრცეში განსხვავებული, მაგრამ შედარებისათვის საოცრად ნათელი მაგალითი საბჭოთა კავშირის „მდიდარი გამოცდილების“ საზღვარგარეთ „ექსპორტის“ სფეროდან; „დაწყებითი და სპეცსკოლებიდან, უპირატესად კი, საშუალო და უმაღლესი სასწავლებლებიდან, უნდა მოიშორონ ის პედაგოგები, რომლებიც ყველაზე აღიარებულნი არიან, მათ ადგილებზე უნდა დაინიშნოს ჩვენს მიერ გამწესებული პირები... ადგილებზე ზომები უნდა იქნას მიღებული იმისათვის, რომ წამყვანი სპეციალისტები გადააყენონ თავიანთი სამუშაოებიდან და ისინი შეცვალონ მცირე განათლებისა და კომპეტენციის მქონე მუშაკებით.“.

სსრ კავშირის ეს ინსტრუქცია აღმოჩნდა ომისშემდგომი პოლონეთის პრეზიდენტის ბოლესლავ ბერუტის (1947-1952 წწ.) სამუშაო კაბინეტში“.²

როგორც იტყვიან, კომენტარი ზედმეტია!

ეს არ იყო ერთ ან ორ დღეში მომზადებული პროგრამა. ასეთი „პროგრამით“ ხელმძღვანელობდა მეფის რუსეთი შემოერთებულ ქვეყნებში.

გასაგებია, რა სირთულეები იქნებოდა სწავლა-განათლების დარგში საქართველოში, კერძოდ, ქუთაისის გუბერნიაში, რუსეთის იმპერიის ერთ-ერთ განაპირა კოლონიურ მხარეში? პირველდაწყებითი სასწავლებლის გახსნა ურთულესი საქმე იყო ამ პერიოდის ქუთაისში. ბიუროკრატი, თავიდანვე დაპროგრამებული მოხელეების მიერ თითქმის გადაულახავი კედელი იყო აღმართული ყოველი კეთილშობილური წამოწყების გზაზე. მხოლოდ საქმის ღრმა სიყვარული, შეუპოვარი ბრძოლა, სადი გონება, პატრიოტული სული და მოქნეული ჭკუა იყო საჭირო.

ასეთ პიროვნებათა რიცხვს უნდა მივაკუთვნოთ ქუთაისის ერთ-ერთი ისტორიული უბნის — საფიჩხის III პირველდაწყებითი სასწავლებლის დამაარსებლის — ნესტორ ალექსანდრეს ძე გოჭაძის სახელიც.

¹ ნ. პაპავა, სახალხო განათლება საქართველოში მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში (1864-1900 წწ.), თბ., 1963, გვ. 49.

² „სსრულიად საიდუმლოდ“, გაზ. „სახალხო განათლება“, 1990 წ., 29 ნოემბერი.

ნაკო ნიკოლაძე წერდა: „სიმართლეს მოკლებულია ის აზრი, რომ თითქოს ქართველი გლეხები სკოლების მოსაწყობად და შესანახად საჭირო თანხების გაღებაში სიძუნწეს იჩენდნენ... სიმართლეს მოკლებულია ისიც, რომ თითქოს მათ არ ესმოდათ სწავლის სარგებლობა და ინდიფერენტულად ეკიდებოდნენ სასკოლო საქმეებს... თუ საკითხს უფრო ახლო გავეცნობით, იგი გაგვაკვირებს კიდევაც იმ დიდი სურვილით, რომელსაც გლეხები სკოლებში შვილების მიზარებისადმი იჩენენ... ამის დასადასტურებლად ჩვენ ვურჩევდით სხვა აზრის მქონეთ, რომ 25 აგვისტოდან 1 სექტემბრამდე გაჩერებულიყვნენ ქუთაისის სასწავლებლების კარებთან“.³

ადგილობრივი მოსახლეობის, ძირითადად კი, საფიჩხიის უბნის 200-ზე მეტი სასკოლო ასაკის ბავშვს (1908 წლის მონაცემებით) არ ჰქონდა საშუალება პირველდაწყებითი განათლება მაინც მიეღოთ, სიღარიბეში ყელამდე ჩაფლული მშობლებისათვის ქალაქის ძვირადღირებული სკოლების კარები დაკეტილი იყო.

სწორედ ამ პერიოდში დაბრუნდა მშობლიურ უბანში პედაგოგი, ქალაქის პატრიოტი, ნაკითხი და შინაგანად მოწესრიგებული კაცი, საზოგადო მოღვაწე — ნესტორ გოქაძე.

ახლოს გაეცნო თუ არა აქ შექმნილ ვითარებას, მოეთათბირა ამ უბნის მცხოვრებლებს, მოიწვია საგანგებო კრება და იქვე შეადგინეს ასეთი შინაარსის განცხადება:

„1908 წლის ივნისს 10 დღესა ჩვენ ქვემოთ ამისა ხელის მომწერნი, მცხოვრებნი ქალაქ ქუთაისში, „ნაგორნი პოლიციისკი უჩასტოკზე“ ადგილი საფიჩხიაზე რიცხვით — კომლი შევიკრიბეთ მოსალაპარაკებლად შესახებ დაწყებითი სასწავლებლის გახსნის ალაგზე... მივიღეთ მხედველობაში რომ „პირველი, ვცხოვრობთ რა მივარდნილ ადგილზე, ახლო-მახლო არა გვაქვს არავითარი სასწავლებელი. მეორე, რადგან ჩვენ ვართ ღარიბნი, ჩამოსახლებული ქუთაისის გუბერნიის სხვადასხვა კუთხიდან და ვცხოვრობთ სახაზინო მიწაზე და ჩვენი სიღარიბის გამო, დაუხმარებლად მთავრობისა ჩვენი ძალით არ შეგვიძლია შენახვა სასწავლებლისა, რის გამოც ორას ყმაწვილზე მეტი, ჩვენი შვილები მოკლებულია პირველდაწყებით განათლებასაც. ამიტომ ერთხმად დავადგინეთ: გავსნათ ადგილზე საფიჩხიაზე ერთკლასიანი სასწავლებელი ქალ-ვაჟისა, ოთხის განყოფილებით, რისთვისაც უმორჩილესად ვთხოვთ მთავრობას მოგვეცეს შემწეობა მასწავლებლის ჯამაგირად ხაზინიდან 78 მანეთი ყოველ წლივ და სასწავლებლის სახლის საქირავებლად დაწესდეს მოსწავლე ბავშვებზედ წლიური გადასახადი სამ მანეთამდის. ამასთანავე ავირჩიეთ მომავალი სკოლისათვის სამზრუნველოს წევრებად: 1. მღვდელი საფიჩხიის წმ. ნიკოლოზის ეკლესიის ლევი ეფრემის ძე გაჩეჩილაძე 2. „სტაროსტა“ იმავე ეკლესიისა აზნაური სამსონ იოთამის ძე გამყრელიძე 3. კანცელარიის მოხელე გიორგი პავლეს ძე გვეტაძე 5. ადგილობრივი მცხოვრები მასწავლებელი ნესტორ ალექსის ძე გოქაძე... [შემდეგ დოკუმენტის დედანი დაზიანებულია] უკეთუ ეს ჩვენი გულწრფელი სურვილი შესრულდება და გაიხსნება სკოლა, ვიქირაოთ მოხდენილ ალაგას სკოლისათვის სახლი ამ ფულებით, რომელიც შემოვა სწავლის ფულად მოსწავლეებისაგან, ყოველ წლივ და სხვადასხვა საჭიროებისათვის თითოეული მოსწავლიდან სამ მანეთამდის, რომლის გაწერა მოხდება იანვრიდან ყოველ წლობით. რაზედაც ხელს ვაწერთ, აქ არის 232 ხელისმოწერა“. (სტილი დაცულია).

როგორც ყოველთვის, ამჯერადაც პირველ თხოვნას ქუთაისის გუბერნატორმა უარით უპასუხა. ვის აწუხებდა საფიჩხიის უბნის ბავშვთა განათლების საკითხი? მაშინ, როცა ისეთ ცნობილ კერძო სკოლებსაც, როგორებიც მკურნალის თუ ყაუხ-

³ ლ. ზამბახიძე, ნიკო ნიკოლაძის პედაგოგიური იდეები, თბ., 1957, გვ. 268.

ჩიშვილის „გიმნაზიები“ იყო, დახურვა ემუქრებოდა. ამიტომაც დიდი ნების-
ყოფა და ბრძოლა დასჭირდა ნესტორ გოქაძეს, რათა როგორმე თანხმობა მიეღო
მთავრობისაგან. დაღალა გუბერნატორსა და განათლების ინსპექციას შორის სი-
არულმა და მოგვიანებით ძლივს ეღირსა ერთკლასიანი სასწავლებლის გახსნის
ნებართვას. მაგრამ, კაცმა რომ თქვას, მთავარი მაინც ეს „პატარა“ ნებართვა იყო:
საქმის დასაწყისი ხომ ნახევარი საქმეა, შემდეგ უკვე სასწავლო პროცესის კარგად
წარმართვა ყველაფერს თავის სახელს დაარქმევდა.

ასე რომ, 1908 წლის სექტემბრიდან ნ. გოქაძემ ერთკლასიანი დაწყებითი სასწავ-
ლებელი გახსნა საფიჩხიის უბანში, ნაქირავე ბინაში, ეს იყო მისი ცოლისძმის —
ვლადიმერ გვეტაძის სახლის ზედა სართული. მაგრამ ამ საქმის ენთუზიანტები
ოთხწლიან დაწყებით სკოლასა და საკუთარ შენობაში ამ ჯგუფების მო-
წყობას ითვალისწინებდნენ. ამიტომ წამოწყებულ საქმეზე ზრუნვა ნესტორ
გოქაძეს, სერაპიონ ჯანგავაძესა და მიხეილ ბარდაველიძეს არ შეუწყვეტიათ.

1909 წელს უკვე ნებართვაც მიიღეს სკოლის ამენების შესახებ და წლის ბოლო-
სათვის მშენებლობაც დაასრულეს. ეს იყო ერთი დიდი ზალა, 36 კვ. მ. ფართით,
დერეფანი, შუშაბანდი და სხვა საჭირო სათავსოები.

ამ ოთახებში უკვე ორი კლასის მეცადინეობა იყო შესაძლებელი. მალე, ცოტა-
ოდენი დანახოვით, მეზობლებისა და მოსწავლეთა მშობლების დახმარებით, მთავ-
რობისაგან შეიძინეს დაახლოებით 2 ჰექტარი მიწის ნაკვეთი.

ტექნიკოსმა ლ. წულეისკირმა შეადგინა ფუნდამენტური მშენებლობისათვის
ტექნიკური პროექტი — ესკიზი და ხარჯთაღრიცხვა, რომელიც 2.488 მანეთს შე-
ადგენდა (ფულის მაშინდელი კურსით) და დაიწყო ისევ „ჯოჯოხეთური წრე“ —
ხვეწა-მუდარა ქალაქის მმართველობასთან, გუბერნატორთან, სახალხო განათლე-
ბის ინსპექტორთან.

გუბერნატორმა სახაზინო სახსრების უკმარისობა მოიმიზეზა და ისევ უარით გა-
მოისტუმრა მთხოვნელნი. ხოლო სახალხო განათლების ინსპექტორმა ნება დართო
მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ყველა ხარჯს თვითონ იკისრებდნენ. სახელმწიფო
ხელფასით მხოლოდ ორ მასწავლებელს დანიშნავდნენ უკვე მათ მიერ გაწყობილ
სკოლაში. მეტი დახმარების იმედი სახელმწიფოსაგან არ უნდა ჰქონოდათ.

ისევ ნესტორ გოქაძის პრაქტიკულმა ჭკუამ გასჭრა: თითოეულ შეძლებულ მშო-
ბელს სამ-სამი მანეთი გადასახადი შეაწერა, დაითანხმა გადამხდლებიც, რად-
გან სხვა გზა სკოლის მშენებლობისათვის უკვე აღარ მოიძებნებოდა... და, 1909
წლისათვის მშენებლობას შეუდგნენ. ბევრმა მშობელმა უსასყიდლოდ დაიწყო მუ-
შაობა, ოღონდ გადასახადს გადარჩენოდა. მუხლჩაუხრელი შრომა გაჩაღდა. რო-
ცა ასეთი ენთუზიანტი დაინახა, მშენებარე სკოლას მცირე თანხით ქალაქის მმართვე-
ლობაც დაეხმარა. დიდი გარჯის შემდეგ დასრულდა სკოლის მშენებლობა.

ბევრ მოღვაწეს უხაროდა ჩვენს ქალაქში კიდევ ერთი სკოლის საფუძვლის ჩაყ-
რა. ერთ-ერთმა ასეთმა პიროვნებამ, ცნობილმა პედაგოგმა და საზოგადო მოღვა-
წემ — სილოვან ხუნდაძემ უსასყიდლოდ ფანქრები და რვეულები გადასცა სკოლას
ღარიბი ბავშვებისათვის. ფერაძემ და კარნაუხოვმა თავიანთ სტამბებში სკოლას
უსასყიდლოდ დაუბეჭდეს ასიოდე ცალი განცხადება ქართულ და რუსულ ენებზე,
რომელიც გვაუწყებდა, რომ „ზედა საფიჩხიის სამინისტრო სასწავლებელი აწარმო-
ებს ორივე სქესის ბავშვთა მიღებას 25 აგვისტოდან დამლევამდის, ღარიბებს
სწავლის ფული არ გადახდებათ. ორი თვის შემდეგ სასწავლებელი გადავა ახალ
საკუთარ შენობაში“.

ნესტორ გოქაძის თაოსნობით აგებული ორკლასიანი სკოლის გახსნა 1910 წლის
პირველ იანვარს მოხდა. გამგე-მასწავლებლად დაინიშნა ნესტორ გოქაძე, რომე-
იც მისთვის დამახასიათებელი ენერგიითა და მზრუნველობით შეუდგა სკოლის მოვ-

ლა-პატრონობას. როგორც აღინიშნა, ეს სკოლა იყო სამინისტრო სკოლა. ამ პერიოდში სკოლები ერთმანეთისაგან განსხვავდებოდნენ. ზოგი იყო კერძო, ზოგიერთი საქალაქო, საეკლესიო და განათლების სამინისტროსთან დაქვემდებარებულიც. ისინი თავიანთი სტრუქტურით ერთმანეთისაგან განსხვავდებოდნენ.

საერთოდ, დაწყებითი სასწავლებლის კურსდამთავრებულები გარკვეული, ლამაზი ხელით წერდნენ მშობლიურ ენაზეც და რუსულადაც. მათი აქილევსის ქუსლი მხოლოდ ე. წ. კლასიკური ენები იყო, რომელსაც არც ასწავლიდნენ. სემინარიელები ხომ ორ-სამ ენას თავისუფლად ფლობდნენ და ა. შ.

მშენებლობა ამით არ დამთავრებულა. 1911-1914 წლებში, უკვე გაფართოების მიზნით, სკოლას უნებართვოდ მიაშენეს სათავსოები: სამხრეთიდან ორი საკლასო ოთახი და ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან კიდევ ერთი ოთახი, სამასწავლებლოდ. ასეთი სახით არსებობდა სკოლის შენობა 1939 წლამდე.

მთავრობის დაუხმარებლად, მხოლოდ საკუთარი ხარჯებით, სკოლას ძლიერ უჭირდა არსებობა. გამგე ცდილობდა ხარჯების 2/3 სახელმწიფოს გადაეხადა, ხოლო 1/3 მოსწავლეთა მშობლებს დაეფარათ. მაგრამ განათლების ინსპექცია ყურსაც არ იბერტყავდა და როცა დამთავრდა მშენებლობა, სკოლის ხელმძღვანელობამ მოიწვია განათლების ინსპექტორი და სხვა თანამდებობის პირები ქალაქის მმართველობიდან იმ განზრახვით, რომ სკოლა ექსპლოატაციაში მიეღო მთავრობას და, საერთოდ, მის ანგარიშზე გადასულიყო, ამ სავსებით სამართლიან მოთხოვნაზე სასტიკი უარი მიიღეს.

1914 წელს კვლავ განმეორდა ცდა სკოლის შენობის გაფართოებისათვის და დახმარების თხოვნითაც მიმართეს განათლების ინსპექტორს, მაგრამ იმავე წლის 7 აგვისტოს ასეთი პასუხი მიიღეს მისგან: „ვაუწყებ ზედამხედველთა საბჭოს წევრებს, რომ მანამდე, სანამ არ იქნება სათანადო წესრიგში მოყვანილი ეზო-გარემო სკოლისა, სახელდობრ, გაკეთებული არ იქნება ღობე, ამოვსებული არ იქნება ორმოები და გასწორებული არ იქნება გზა, მანამდე ჩემს მიერ არ იქნება აღძრული შუამდგომლობა თქვენს დასახმარებლად“.

ამას ხომ დიდი ხარჯები უნდოდა? საკუთარი ძალებით, გაჭირვებითა და ტანჯვით სკოლის შენობა ძლივს ააგეს, ახლა კიდევ უნდა დაეწყოთ ეზოს მოწყობის სამუშაოები, რაც საკმაო თანხებთან იყო დაკავშირებული. ერთი ხალხური ანდაზინა არ იყოს, „თუ გული გულობსო“, და, მართლაც, გულობდა მათი გული, თორემ ისე ვერ მოხერხდებოდა სკოლის ეზოს კეთილმოწყობა, — ქვის ყორის ამოშენება, ჭიშკრის და გზის მშენებლობაც მოწამეთის ქუჩიდან სკოლამდე. ამავე დროს ააგეს საპირფარეშო, გააშენეს ხეხილი: კაკალი, თუთა და სხვ.

მიუხედავად ყველა ამ სამუშაოს ჩატარებისა, 1917 წლამდე მათთვის მაინც ვერ მოიცალეს განათლების ინსპექტორმა და ქალაქის ხელმძღვანელობამ — სკოლა ვერ გადაიყვანეს მთლიანად სახელმწიფო ხარჯზე. სკოლა, მცირე დახმარებით, თვითონ ინახავდა საკუთარ თავს.

ასე ჩაეყარა საფუძველი ქუთაისის საფიჩხიის უბნის პირველდაწყებითი სასწავლებლის ე. წ. „გოქაძის სკოლის“ მშენებლობას. სკოლაში ყოველ წელიწადს აწარმოებდნენ შენობის შეკეთებას.

1919 წლიდან „ნესტორ გოქაძის სკოლას საფიჩხიის მესამე ოთხწლიანი სასწავლებელი ეწოდა.

სკოლას დიდი ეზო ჰქონდა. შენობის უკანა ეზოში საცდელი ნაკვეთი იყო მოწყობილი და მოსწავლეები მასწავლებელთა დახმარებით ყოველწლიურად ამუშავდნენ მიწას: თესავდნენ სიმინდს და ლობიოს, შემდეგ ყიდდნენ და შემოსული ფულით საზამთროდ შეშას იძენდნენ.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ნესტორ გოქაძემ შეძლო საფიჩხის სკოლა ჯერ ერთკლასიან, შემდეგ ორიან და ბოლოს — ოთხკლასიან დაწესებულებად ექცია.

მისი საბოლოო სახელი ასე ჩამოყალიბდა! „საფიჩხის მესამე ოთხწლიანი პირველდაწესებითი სასწავლებელი“. სკოლისათვის მარტო შენობა, ცხადია, საკმარისი არ იქნებოდა. საჭირო იყო კარგად მომზადებული, თავდადებული და განათლებული პედაგოგიური კოლექტივი, რომლის შეკრება მაშინ არც ისე ადვილი საქმე იყო. ამ საკითხის მოგვარებას დიდ ყურადღებას უთმობდა ბატონი ნესტორ გოქაძე.

ამ სკოლის პირველი პედაგოგები იყვნენ: დავით კუპრეიშვილი, აქვსენტი და ანტონინა გიორგაძეები, თამარ წერეთელი, ფეფიკო კემულარია, სიმონ გოქაძე, აკაკი მამრიკიშვილი, ვარლამ ჭარხალაშვილი, მარია ოყრეშიძე, ილია დათიშვილი, სერგო გვეტაძე. სკოლის დარაჯი იყო ნიკოლოზ კვიციანი.

მაგრამ პედაგოგთა ეს კადრები არ იყო საკმარისი სკოლის ნორმალური მუშაობისათვის. 1914 წლის დამდეგს სასწავლებლის ზედამხედველმა სიმონ ოყრეშიძემ და პლატონ ღიბრაძემ, საღვთო სჯულის მასწავლებელმა ლეონტი ბარდაველიძემ, სკოლის გამგის მითითებით, თხოვნით მიმართეს განათლების ინსპექტორს, რომ ამჯერად მაინც გაეწიათ მათთვის დახმარება და დაერთოთ ნება, სახელმწიფო ხარჯზე დანიშნულიყო სიმღერისა და ხელსაქმის მასწავლებლები, რადგან სკოლაში უკვე 170 ბავშვზე მეტი სწავლობდა. სკოლის მესვეურებმა ვერც ამაზე მიიღეს დადებითი პასუხი. თუმცა, არც გაკვირვებით, — თხოვნაზე უარს მიჩვეულნი იყვნენ. ამიტომ კვლავ საკუთარი ხარჯებით გადაწყვიტეს ეს პრობლემა.

1929 წლიდან გალობის ვაკეთილები არ ტარდებოდა. ესეც, მნიშვნელოვანწილად, ეკონომიური სახსრების უქონლობასთან იყო დაკავშირებული. მაგრამ მშობელთა სურვილი იმდენად ძლიერი იყო და ამ სურვილს პედაგოგებიც ხელს უწყობდნენ და ადვილებდნენ, რომ ეს საკითხიც გადაწყდა. მათ სწამდათ, რომ საეკლესიო გალობის შესწავლა მათ შვილებში კეთილშობილური გრძობების გაღვივებას შეუწყობდა ხელს.

ამასთან დაკავშირებით, 1929 წლის 31 ოქტომბერს კრებაც მოიწვიეს, რომელსაც 98 მშობელი დაესწრო. კრებას თავმჯდომარეობდა სერგო გვეტაძე, მდივანობდა დავით კუპრეიშვილი, მოხსენებით გამოვიდა სკოლის გამგე და მშობლების სურვილი დიდი ტაქტიკითა და მოკრძალებით გააცნო დამსწრე საზოგადოებას. ცნობილი გახდა ისიც, რომ განათლების ინსპექტორი მათ არ დაეხმარებოდათ. ამიტომ სხვა გზები უნდა გამოენახათ.

მშობლები დათანხმდნენ, რომ საკუთარი ხარჯებით მოეწვიათ გალობის ცნობილი მასწავლებელი და გადაწყვიტეს, რომ ხელფასისათვის გადაიხდიდნენ წელიწადში 1 მანეთს, ხოლო ღარიბები განთავისუფლებული იქნებოდნენ ქირისაგან.

ამ საქმის დასრულების შესახებ ნათელ წარმოდგენას გვაძლევს სახალხო განათლების ფონდში დაცული ერთი საბუთი (ქიმ. 9865, სახალხო განათლების ფონდი № 274/19). გაგაცნობთ მას: „გალობის მასწავლებლისათვის უნდა გადაეხადათ 139 მანეთი და 50 კაპიკი. ნამდვილ მოსიარულე მოსწავლეთა რიცხვი 187 აღმოჩნდა, აქედან 30 სიღარიბის გამო გაათავისუფლეს. ხელფასის გადამხდელი 157 მოწაფე რჩებოდა, 7 მოწაფეს მხოლოდ 50 კაპიკი უნდა გადაეხადა, ამიტომ სულ უნდა შემოსულიყო 153 მანეთი და 5 კაპიკი; თანხა ორი თვის განმავლობაში უნდა შეგროვილიყო. მოლარედ ერთ-ერთი მოსწავლის მშობელი ლეონტი ბარდაველიძე დაინიშნა. აქტიური მშობლებიც ეხმარებოდნენ მოლარეს. მორჩენილი თანხა, 14 მანეთი, სკოლის სარგებლობაში დარჩა, რომელსაც დამხმარე საბჭოს

სალარო ინახავდა და იყენებდნენ საჭიროებისამებრ. სკოლას ჰქონდა ურთიერთ-დახმარებიც სალაროც, რომლის გამგედ დანიშნული იყო ელისაბედ გაბელაშვილი, სარევიზიო კომისიის წევრებად: მარიამ წიგნაძე და თამარ წერეთელი. ხშირად, გარდა ზემოთ ჩამოთვლილი ხარჯებისა, რჩებოდა ხელფასების ანარიცხების ნაწილი, რომელსაც ზოგჯერ შემოწირულობაც დაემატებოდა რომელიმე საქველმოქმედო ორგანიზაციისაგან თუ პიროვნებისაგან, გარდა ამისა, სკოლის ნაკვეთიდანაც შემოდგომაზე გარკვეული თანხა გროვდებოდა. ასე გეგმაზომიერად ვითარდებოდა სკოლის ცხოვრება, და, თუ იგი არსებობდა, სწორედ მისი ხელმძღვანელობის დიდ ორგანიზატორული ნიჭის მაჩვენებელი იყო.

სასწავლებლის ხელმძღვანელობას მოიჯარადრე გოგიბერიძესთან ერთად გასაოცრად ლამაზად ჰქონდა მოწყობილი სკოლის ეზოც. იმერლები ეზოსა და ჭიშკრის („ბჭისკარი“) კულტს ხომ ძველთაგანვე დიდ პატივსა სცემდნენ. ჭიშკარს თურმე სკოლის სამკაულად თვლიდნენ. განსაკუთრებული წითელი ხით აკეთებინებდნენ კარგ ხელოსნებს. ეზოს მოსწავლეების დახმარებით უვლიდნენ, დარღვეულ ღობეს ამაგრებდნენ და ნარგავებით ამკობდნენ. სკოლის კედლებს შეათეთრებდნენ, აივანს გაასწორებდნენ და სხვ. ყველა ამ საქმეს კეთილსინდისიერად ხელმძღვანელობდა და შემდეგ კომისიის თანდასწრებით თავაკაცებს აბარებდა მოიჯარადრე გოგიბერიძე.

ეს კაცი ყოფილა მეტად საქმიანი, ყურადღებიანი, მოკრძალებული, ზნე-ჩვეულებით დახვეწილი, კეთილი გულის პატრონი. ასეთი თვისებების ადამიანებს, როგორც მაგნიტი, ისე იზიდავდა სკოლის კოლექტივი, ხოლო უკეთური და უზნეო კაცისთვის სკოლაში ადგილი არ იყო.

ამის საბუთად მუზეუმის ფონდში დაცული ხელნაწერიც გამოდგებოდა. იგი ეხება ისეთ პირებს, რომლებიც არცხვენდნენ ამ სასწავლებლის კოლექტივის ღირსებას.⁴

ნესტორ გოქაძეს მოსწავლის მიღების საკუთარი მეთოდები ჰქონდა, პირველ კლასში მისაღები ბავშვების მშობლებს დაათვალთვლებინებდა სკოლის ეზოსა და შენობას, გააცნობდა, რა იყო სასწრაფოდ გასაკეთებელი, შემდეგ ჰკითხავდა, თვითონ რა შეეძლო და ეს „შრომითი ბეგარა“, თუმცა კარგი ცხოვრებით არ იყო გამოწვეული, ფრიად საჭირო კი ნამდვილად იყო. ამას აკეთებდა არა მარტო სკოლის ეკონომიკის წინ წაწევისათვის, არამედ გარკვეული პედაგოგიური მოსაზრებითაც. ამით უფრო ადვილად უახლოვდებოდა ერთმანეთს ოჯახი და სკოლა.

ერთ-ერთი საბუთი, რომელიც სკოლის არქივში ინახება, ასეთი შინაარსისაა: „1905 წელს დეკემბრის 12 დღესა მივიღე მე იოსებ გლახუას ძე აბულაძემ შენ აპუკუნის ობლის ანტონ ბუსკივაძისა და ნესტორ გოქაძისაგან ფული 5 მანეთი, რომელიც უნდა მოვახმარო მე იოსებ აბულაძემ ტანფეხითა და სარჩოთი“.⁵ ეს საბუთი ხელმოწერილია და დამოწმებულია მამასახლისის, ივანე ხუნდაძის მიერ. ასეთი რამოდენიმე ხელნაწერია დაცული ფონდში.

ღარიბი მოსწავლეებისათვის იძენდნენ ფეხსაცმელსა და ტანსაცმელს. ერთ-ერთ საბუთში 45 მოსწავლის გვარი და სახელია ჩამოთვლილი, რომელთაც ამგვარი დახმარება გაეწიათ. ასეთ ბავშვებს ზოგჯერ სწავლის ღირისაგანაც მთლიანად ათავისუფლებდნენ ან უნახევრებდნენ მას.

სკოლაში შემომსვლელი მოსწავლის მშობელი განცხადებით მიმართავდა სკოლის ხელმძღვანელობას და აღნიშნავდა, თუ რომელი ჯგუფისათვის იყო მომზადებული,

⁴ ვაზ. „ახალი კვალი“, № 8, 9 1915 წ., 9 ივნისი „სახალხო მასწავლებელთა საყურადღებოდ“ და „მღვდელი ფ-ლის შესახებ“.

⁵ ქ. ი. მ. 9865. სახალხო განათლების ფონდი, № 274/7, 8.

თუ ბავშვი გამოავლენდა მე-4 კლასის განათლებას, მას მე-4 ჯგუფშივე ჩარიცხავდნენ.

მაგალითისათვის მოვიტანთ ერთ-ერთ განცხადებას, დაცულს ქუთაისის მუზეუმში.

„მესამე ოთხწლედის გამგეს
მცხოვრები სოფელ ოჯოლაში
ვლადიმერ იაშვილისაგან

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა

მე მომზადებული მყავს ჩემი და შუშანა იაშვილი მეოთხე ჯგუფისათვის, გთხოვთ გამოცადოთ და ჩარიცხოთ თქვენდამი რწმუნებული სკოლის მეოთხე ჯგუფის მოწაფედ“.⁶

პედაგოგიური სხდომის ოქმი; რომელიც ამავე ფონდშია დაცული, გვაუწყებს შემდეგს, — რომ ეს განცხადება განუხილავთ და შუშანა იაშვილი დაუშვიათ. გამოცდაზე, ხოლო ოქმის მეორე მხარეზე ვკითხულობთ შემდეგს: რომ მოსწავლეს კარგად ჩაუბარებია გამოცდა და ღირსად უცვნიათ დაესვათ მე-4 ჯგუფში. ოქმს ხელს აწერენ თავმჯდომარე და წევრები.⁷

„გოქაძის სკოლაში“, როგორც მას ხალხი ეძახდა, მხოლოდ ცოდნას, სწავლის მაღალ დონეს ექცეოდა ყურადღება. ყოველგვარი ზედმეტი ბიუროკრატიული ბორკილებისაგან მოსწავლეებიც და მათი მშობლებიც თავისუფალი იყვნენ. იმ ავბედით დროში ეს არ იყო პატარა საქმე.

1914 წელს სკოლაში 2განყოფილება ფუნქციონირებდა. პირველ განყოფილებაში 33 მოსწავლე ირიცხებოდა, მეორეში — 24.

1915 წელს 38 მოსწავლე, — მეორეში — 39.

1916 წელს 43 მოსწავლე, — მეორეში — 55.

1919 წლისათვის მთლიანად სკოლაში 395 მოსწავლე ირიცხებოდა.⁸

თავდაპირველად სკოლაში ასწავლიდნენ შემდეგ საგნებს: ქართულ ენასა და ლიტერატურას, მათემატიკას, ქართულ წერას, გალობას, ხელსაქმეს, ხაზვასა და ხატვას. სკოლას ემატებოდა ჯგუფები და იზრდებოდა საგანთა რაოდენობაც. სწავლების დონეც უფრო მტკიცე და დახვეწილი ხდებოდა, მთავარი ყურადღება ექცეოდა ქართული ენის სწავლების საქმეს. ეს საკითხი ბევრი ქართული სკოლისათვის პრობლემად იყო ქცეული. განათლების ინსპექტორები სკოლებიდან პატრიოტ მასწავლებლებს დევნიდნენ. მაგალითად, ბევრჯერ იქნა დასჯილი ბრწყინვალე პედაგოგი მელიტონ კელენჯერიძე, — იგი ქუთაისის სასულიერო სემინარიაში და ქალაქის სხვა სკოლებშიც რამდენიმე საგანს ასწავლიდა, მათ შორის მათემატიკასაც.

ასევე გართულებული იყო ქართული ენისა და საქართველოს ისტორიის სწავლება კერძო სკოლებშიც, მაგალითად, მკურნალისა და ყაუხჩიშვილის კერძო გიმნაზიებში.

მშობიურ ენას დევნიდნენ არა მარტო ქუთაისში, საქართველოს სხვა კუთხეებშიც. „ნაოღალევი“ მაღალ პირველ-დაწყებითს სასწავლებელში ქართულ ენას სრულიად არა აქვს ადგილი და რაც შეეხება ფრანგულ-ლათინურ-ნემეცურს, მათ შესასწავლად თითო მოწაფეს 10-12 მანეთს ახდევინებენ. საცოდავს ქართულს ენას ასეთი ბედიც ვერ ღირსებია, მას სასყიდლადაც აღარ ასწავლიან მოწაფეებსო“.

⁶ ქიმ, 98655, ს. გ. 274/7.

⁷ ქუთაისის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი, 9865, ს. გ. ფ. 247/7.

⁸ ქუთაისის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი, ქი 9865, ს. გ. ფ. 274/1, 2, 3, 4. არსებობს სხვა ჩანაწერებიც.

რა ღირსების უნდა იყოს ასეთი სასწავლებელი, სადაც დედაენასაც კი არ ასწავლიან. რა სარგებლობის მოტანა შეუძლია უდედაენო სკოლას ან მოწაფისათვის, ან მშობლებისათვის, ან ქვეყნისათვის, ეს ცხადია, ყველა გონიერი ადამიანისათვის. ეს ვერ შეუვნიათ მხოლოდ ნაოლაღეში, სადაც თურმე ფრანგულ-ლათინურ-ნემეცურს ასწავლიან და დედაენისათვისაც-კი არამც თუ დედის, დედინაცვლის როლიც კი არ ურგუნებიათ. რით შეიძლება თავი იმართლონ ამ სკოლის მასწავლებლებმა? ნუთუ ამ უკუღმართ მოვლენას რაიმე გასამართლებელი საბუთი ექნება“.⁹

აი, ამ დროს — გოქაძის სკოლაში“ დიდი ყურადღება ექცეოდა ქართულ ენას, ქართულ ლიტერატურას, საქართველოს ისტორიას, ხალხურ ზეპირმეტყველებას.

პედაგოგებმა კარგად იცოდნენ, რომ ეს სკოლა ღარიბ ბავშვთა სკოლა იყო. აქ აღზრდილებისათვის სამეურნეო საქმიანობას სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდა. მაგალითისათვის ორი თემის სათაურს მოვიტანთ: „შემოდგომის ბუნება“, და „ადამიანის შრომა შემოდგომაზე“. აღნიშნული თემების დამუშავებისათვის საჭირო იყო ბუნებაზე დაკვირვება. ამიტომ გამოყოფდნენ ხოლმე ბუნებისმეტყველთა სექციას, რომელსაც უნდა შეეკრიბა აღნიშნული თემისათვის მასალები. პარალელურად ადვენდნენ ბუნების კალენდარს. ამის მიხედვით კი, თვის ბოლოს დიაგრამას. მოსწავლეები დამოუკიდებლად მუშაობდნენ, მასწავლებელი მხოლოდ დრო და დრო შეამოწმებდა ხოლმე, რამდენად კეთილსინდისიერად შეასრულეს მათ ეს სამუშაო. ცხადია, ამის გამო აღსაზრდელი ბუნებას თვალ-ყურს ადევნებდა.

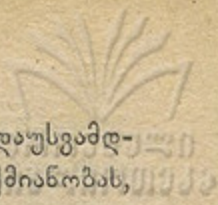
პირველ ყოვლისა, მზეზე ამახვილებდნენ ყურადღებას. ახსნა-განმარტების შემდეგ სექციას დაევალა აღენიშნა მზის ამოსვლისა და ჩასვლის წერტილები. მაგრამ ეს ტექნიკურად მეტად რთული საქმე აღმოჩნდა, საათის უქონლობის გამო. დაბრკოლებას ისიც ქმნიდა, რომ მზის ამოსვლისას ბაშეები სკოლაში ვერ ცხადდებოდნენ. ამიტომ ეს ცდა მეცადინეობის დაწყებისა და დამთავრების წინ გადაიტანეს, სადაც სექციის წევრებთან ერთად ჯგუფიც იღებდა მონაწილეობას. ამ მომენტებს მიჰყვებოდა პროგრამა ქართულშიც. ბავშვებს შეასწავლეს ლექსი „ამომავალი მზე“, შესაფერის მოთხრობებთან ერთად.

ახდენდნენ დაკვირვებას მწერებზე. ინიშნავდნენ დროს, როდის მცირდებოდა და იზრდებოდა მწერთა რაოდენობა და რაზე იყო ყოველივე ეს დამოკიდებული. ბავშვებს აგროვებინებდნენ მწერების კოლექციას, მიჰყავდათ ექსკურსიებზე მინდორში და ქართულის მასწავლებელი, იქიდან დაბრუნებულებს, აწერინებდა შთაბეჭდილებებს. ასე მიმდინარეობდა სასწავლო პროცესი.

ყურადღებას აქცევდნენ ფრინველების გადაფრენას, განსაკუთრებით, მერცხლების მოგზაურობას. სწავლობდნენ შესაფერის ლექსებსა და მოთხრობებს. მაგალითად: „ქეთოს მერცხალი“, „მშვიდობით“ და სხვ. მერცხლების ფრენასთან დაკავშირებით აკვირდებოდნენ ამინდის ცვალებადობას: წვიმას, ქარს, ნამსა და ღრუბლიანობას, მათ წარმომშობ მიზეზებსა და მათ გავლენას მცენარეებზე.

მუშაობა მიმდინარეობდა საცდელ ნაკვეთებზეც. უვლიდნენ პურისა და სიმინდის ყანას, ვენახს, სხვადასხვა ბოსტნეულს. სწავლობდნენ მათი თესვის, დარგვის, გათოხნისა და აღების დროსა და პროცესს. მარცვლეულის მოყვანილ მოსავალს ერთად დაფქვავდნენ წისქვილში. აქ დაფქვის წესებს შეითვისებდნენ და იმასაც სწავლობდნენ, თუ რისთვის იყო საჭირო წმინდა ფქვილი და რისთვის მსხვილად დაფქული. გამოცხობის პროცესსაც კი, მასწავლებლის დარიგებით, ბავშვები საგანგებოდ სახლში აკვირდებოდნენ და ვალდებულნი იყვნენ, ყველაფერი ეს, მხატვრულად დამუშავებული, თემად ჩამოქნილი მიეტანათ სკოლაში. ასევე უნდა აღეწერათ ღვინის

⁹ გაზეთი „ახალი ივერია“, № 18.

დაყენების წესი. თემის მაღალ დონეზე შესრულებისათვის მაღალ ნიშანს დაუსვამდნენ. ასე რომ, ბავშვი სკოლის კედლებშივე ეჩვეოდა იმ აუცილებელ საქმიანობას, რომელიც მისთვის და მისი ოჯახისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობისა იყო.

გოქაძის სკოლადამთავრებულ ბავშვებს გიმნაზიაში მოსახვედრად უნდა ჩაებარებიათ გამოცდები. იგი რომელიმე სხვა სასწავლებელში ტარდებოდა. ანდა, უნდა გადასულიყვნენ და ესწავლათ უფრო მაღალი რანგის რომელიმე უმაღლეს სასწავლებელში.

სკოლის გამგეს ჰყავდა მრჩეველებიც, რომლებიც აწესრიგებდნენ გადასახადის საქმეს. ღარიბ მოსწავლეებს საერთოდ ათავისუფლებდნენ გადასახადისაგან.

სკოლამ თავისი არსებობა გაამართლა. ამას მოწმობს არქივში დაცული ერთი საბუთიც, სადაც გარკვევით წერია: „ნესტორ გოქაძის თაოსნობით და ზრუნვით დაარსებული საფიჩხიის ოთხკლასიანი სასწავლებელი მეტად საჭირო აღმოჩნდა ამ უბნის ღარიბი ხალხისათვის, სკოლის როგორც პირველი, ისე მომდევნო თაობების მრავალი ყოფილი მოწაფე დიდი კმაყოფილებით იგონებდა მის სკოლას. ისვენებდა იქ სწავლას, რომელიც, მათივე მტკიცებით, საფუძვლიანი იყო, ხოლო დისციპლინა და წესრიგი სანიმუშო“.¹⁰

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, 1919 წლიდან ამ სკოლას ეწოდა მესამე ოთხწლედ. 1935 წლიდან — მე-14 არასრული საშუალო სკოლა, სადაც 7 კლასი მუშაობდა, შემდეგ გადაკეთდა სრულ საშუალო სკოლად და ეწოდა ქალაქის 22-ე საშუალო სკოლა (განათლების ქუჩა). სკოლის ახალი, მრავალსართულიანი შენობა აგებულია ძველი სკოლის ადგილას.

ნესტორ ალექსანდრეს ძე გოქაძის მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები ასეთია: იგი დაიბადა 1869 წლის 28 ივნისს, სოფელ ქვედა სიმონეთში. ამავე სოფლის ერთკლასიანი სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ სწავლა განაგრძო ქუთაისის სამოქალაქო სასწავლებელში. იგი ბავშვობიდანვე გამოირჩეოდა საღი გონებითა და შრომისუნარიანობით, წესრიგითა და აშხანაგების მიმართ ყურადღებიანი დამოკიდებულებით. მაგრამ პატარა ნესტორს ძალიან უჭირდა მაშინდელ სკოლაში არსებულ რეჟიმთან შეგუება, ყველაზე მეტად კი რუსიფიკაციის ატანა. ნესტორი დიდი გულისტკივილით იგონებს შემდეგ, რომ საქალაქო სასწავლებელში ქართული ენის გარდა, ყველა საგანს რუსულად ვსწავლობდითო.

1891 წელს იგი ამთავრებს საქალაქო სასწავლებელს და მუშაობას იწყებს ყვირილის ორკლასიან სასწავლებელში.

პედაგოგიური მოღვაწეობის მსურველ პიროვნებას, თავდაპირველად პრაქტიკა ორკლასიან სასწავლებელში უნდა გაეგლო. იქ, პატარებთან, უნდა დაეხვეწა თავისი ცოდნის დონე და მიეღო საჭირო გამოცდილება, რომელიც შემდგომ მუშაობაში მისი გზის მაჩვენებელი უნდა ყოფილიყო.

1891-1895 წლებში იგი ნიკორწმინდის ორკლასიან სასწავლებელში გადაიყვანეს გამგე პედაგოგად.

ნიკორწმინდაში ნესტორი, ახლადშექმნილ ოჯახთან ერთად, ერთ პატარა ოთახში ცხოვრობდა. არ იყო ადვილი მშობლიური ქალაქიდან მოშორებით ცხოვრება, თანაც რთულ საყოფაცხოვრებო პირობებში. ახალგაზრდა პედაგოგისათვის ძნელი იყო ახლადშექმნილი ოჯახის გაძლოლა, სკოლის ღარიბული პირობების დაძლევა და შეგუება და ამავე დროს იგი არც ადგილობრივი ხელისუფლებისაგან იყო მაინცდამაინც განეზივრებული. მიუხედავად ამისა, მაინც ესმარებოდა სოფლის მცხოვრებლებს განცხადებებისა და საჭირო საბუთების შედგენაში. ცდილობდა ცოდნის გაზიარებას გაუნათლებელი ხალხისათვის, ასწავლიდა მათ წერა-კითხვას და სხვა. იგი არაოფი-

¹⁰ კიმ 9865 სახალხო განათლების ფონდი № 247/17.

ციალურად „სოფლის მწერლის“ როლს ასრულებდა. ალბათ, ამის გამოც იყო, რომ რამდენიმეჯერ მოაწყვეს მასზე ღამით თავდასხმა, რომელიც ყოველგვარი გართულების გარეშე მოიგერია. მაგრამ თვითონ ფაქტი თავდასხმისა, დიდხანს აღელვებდა თურმე.

1895 წელს ნ. გოქაძემ მასწავლებლის წოდება მიიღო. არქივში დაცული ასლი ამ მოწმობისა ეროვნული სულისკვეთების ყველა ადამიანს ცუდ განწყობას შეუქმნის, რადგან მასზე მხოლოდ რუსების ხელმოწერაა. ე. ი. ქართული სკოლის მასწავლებლის მომზადების დონე რუს მოხელეებს უნდა შეემოწმებინათ და გადაეწყვიტათ მისი ვარგისიანობა. ხელისმომწერთა შორის არიან: პლოხოტნიკოვი, ელიტოვი, ასტახოვი, კოჩერგინი, შესტაკოვი, ერმანი და ერთადერთი ქართველი ინასარიძე, ესეც, ალბათ, გარკვეული მოსაზრებით. ასე „განაგებდნენ“ და ამახინჯებდნენ ქართველი ახალგაზრდების სულს. ამის შედეგს ჩვენ დღეს ვიმკით.

1897 წლისათვის ნესტორს ანა გვეტაძესთან, თავის პირველ მეუღლესთან, უკვე ჰყავდა 4 შვილი. ყველაზე უფროსი 10 წლისა იყო. უმცროსი კი 5-ის. ასეთ ვითარებაში გარდაეცვალა მეუღლე. ოჯახი დამწუხრდა.

1915 წელს ნ. გოქაძემ მეორედ დაიწერა ჯვარი. ამჯერად მისი მეუღლე იყო ვერა არსენის ასული შენგელია. ის იყო მრავალშვილიანი ოჯახის უფროსი ქალიშვილი, დამთავრებული ჰქონდა წმინდა ნინოს სასწავლებელი ქუთაისში. იგი უაღრესად კეთილშობილი ბუნების აღმოჩნდა და 6 შვილი აღზარდა.

ნესტორ გოქაძე რევოლუციურ საქმიანობაშიც ყოფილა ჩაბმული. ამისათვის იგი ქუთაისის ციხეშიც იჯდა. უნდა გადაესახლებინათ, მაგრამ მოულოდნელად შეწყალება მიიღო. მას წმიდა ნინოს სასწავლებლის ინსპექტორი ლოლობერიძე, დავით კლდიაშვილი, კიტა აბაშიძე და სახალხო სასწავლებლის ინსპექტორი რუდაკოვი დაეხმარნენ.

ნესტორ გოქაძე ძლიერ დაინტერესებული იყო ჩვენი საზოგადოების სოციალური ბედითაც. იგი ხშირად აქვეყნებდა წერილებს გაზეთებში: „ივერია“, „კავკასი“, „ცნობის ფურცელი“, „ახალი ცხოვრება“, „დროება“, „ახალი გზა“. მისი ფსევდონიმებია: „მასწავლებელი“, „სიმონელი“, „სოფლის მასწავლებელი“, „სტუმრები“.

1928-1930 წლებში ნესტორ გოქაძე სადამოს საათებში ხელმძღვანელობდა წერაკითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაციის საქმეს, „გოქაძის სკოლის“ ბაზაზე. პარალელურად კითხულობდა ლექციებს უსინათლოთა საზოგადოებაში. ხელმძღვანელობდა მოზარდთა სადამოს სკოლას. იგი ბრწყინვალე მეთოდისტიც ყოფილა.

ნესტორ გოქაძეს ზეპირად სცოდნია „ვეფხისტყაოსანი“. იგი პირადად იცნობდა ილია ჭავჭავაძეს, აკაკი წერეთელს, დავით კლდიაშვილს, იოსებ ოცხელს, დომენტი თომაშვილს, ლუარსაბ ბოცვაძეს, მეგობრობდა კიდევ ზოგიერთ მათგანთან. ერთხელ თურმე ილია ჭავჭავაძემ მას მოოქროვილი ავტოკალამიც კი აჩუქა წარწერით, რომელსაც დღესაც დიდი რუდუნებით ინახავენ მის პირად არქივში.

დიდ შრომას ზოგჯერ ჯილდოც მოჰყვებოდა და მისი ღვაწლი პრემიებითა და ფასიანი საჩუქრებით აღინიშნებოდა ხოლმე. 1932-1942 წლებში, მის შესახებ, კოლეგებისა თუ ყოფილი მოსწავლეების მიერ ბევრი სამადლობელი სტატია დაიბეჭდა.

1944 წლის 19 სექტემბერს, ხანმოკლე ავადმყოფობის შემდეგ იგი გარდაიცვალა. დაკრძალულია ქუთაისში, საფინჩიის სასაფლაოზე.

ნესტორ გოქაძე გარეგნობით ყოფილა გამხდარი; საშუალოზე მაღალი, პროპორციული აღნაგობის, ფიზიკურად განვითარებული, მაღალი შუბლით, ჰორიზონტალური წარბებით, სწორი; ცხვირით, ხასიათით იყო მშვიდი და წყნარი, გულთბილი და ღმობიერი. ყოველთვის სუფთად ჩაცმული, ლამაზად გადავარცხნილი თმით, მოვლილი კოსტა უღვაშებით.